

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE „ISTORIE. CIVILIZAȚIE. CULTURĂ”**

**INSTITUȚII FILANTROPICE
DIN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ
ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI MOLDOVA
PÂNĂ LA DOMNIA LUI
ALEXANDRU IOAN CUZA**

**Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. AVRAM ANDEA**

**Doctorand:
DOINA ȚÎMPĂU**

**Cluj-Napoca
2016**

CUPRINS

ABREVIERI	7
GLOSAR	8
ARGUMENT	11
Stadiul cercetărilor	13
CAPITOLUL I	
IZVOARE ȘI ISTORIOGRAFIE	18
I.1. Fundamente, expresii și tradiții pentru filantropia Bisericii.....	18
I.2. Așezăminte de binefacere – caracterizare generală	23
CAPITOLUL II	
ASISTENȚA SOCIALĂ ÎN CONCEPȚIA ȘI PRACTICA BISERICII ORTODOXE	27
II.1. Preliminarii	27
II.2. Bolnițele în contextul epocii medievale: evoluția și coordonatele filantropiei	29
II.3. Instituții de asistență socială în Europa și Orient: repere istorice.....	38
Capitolul III	
INSTITUȚII DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ	44
III.1. Preliminarii.....	44
III.2. Bolnița de la Schitul Jgheabul-1300.....	46
III.3. Bolnița de la Mănăstirea Vodița-1374	48
III.4. Ospiciul de mizeri și azilul de la Mățăul de Jos - 1383.....	52
III.5. Bolnița de la Mănăstirea Bistrița din Vâlcea-1507.....	54
III.6. Bolnița și xenonul de la Simidreni-Flămânzești din Curtea de Argeș-1524	58
III.7. Bolnița mănăstirii Cozia-1535	66
III.8. Bolnița bisericii „Dintr-un lemn“ -1559	71
III.9. Breasla calicilor și frăția ciocnilor de la București-1629/1750	76
III.10. Ospiciul Sfânta Vineri-1645.....	79

III.11. Bolnița mănăstirii Sadova Dolj-1692	80
III.12. Bolnița de la Mănăstirea Hurezi-1696	84
III.13. Bolnița și azilul Brâncoveni-1700/1754.....	89
III.14. Spitalul și frăția de la Colțea-1704.....	92
III.15. Orfanotrofiile „Antim Ivireanul”-1710/1774/1798/1824	101
III.16. Bolnița Mănăstirii Negru Vodă de la Câmpulung Muscel-1718.....	105
III.17. Spitalul Pantelimon-1735.....	106
III.18. Bolnița de la Polovragi-1736.....	109
III.19. Bolnița Episcopiei Râmnicului-1744	114
III.20. Spital Obedeanu Craiova-1757	118
III.21. Bolnița de la Mănăstirea Țigănești-1776.....	121
III.22. Ospiciul, lazaretul și spitalele de la Mărcuța-1782/1843	124
III.23. Ospiciul de bolnavi mintali agresivi Sărindar-1786.....	133
III.24. Spitalul Gârlași din Buzău-1792	134
III.25. Spitalul Slatina din Olt-1792.....	134
III.26. Azilul din mahalaua ceaușului David din București-1793.....	137
III.27. Spitalul Dudești-1795.....	140
III.28. Bolnița de la Căldărușani-1802	143
III.29. Spitalul Filantropia-1811.....	145
III.30. Ospiciul Madona Dudu din Craiova-1813	152
III.31. Spitalul din Târgoviște-1822.....	158
III.32. Bolnița din Ostrovul Sfântul Gheorghe din Tulcea-1824	159
III.33. Spitalele Brâncovenești-1835/1842/1858	160
III.34. Spitalul de nașteri-1839.....	167
III.35. Spitalul din Râmnicu Vâlcea-1840	168
III.36. Bolnița mănăstirii Cernica-1854.....	170

CAPITOLUL IV

INSTITUȚIILE DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ DIN MOLDOVA	172
IV.1. Preliminarii	173
IV.2. Bolnița de la Mănăstirea Putna-1480	175
IV.3. Breasla calicilor și a ciocilor din Iași-1480/1673.....	188
IV.4. Bolnița de la Mănăstirea Pătrăuți-1487.....	190
IV.5. Bolnița de la Mănăstirea Secu-1564	195
IV.6. Ospiciul de la Mănăstirea Golia-1576	197
IV.7. Bolnița de la Mănăstirea Todireni-1597	202
IV.8. Bolnița și spitalul de la Mănăstirea Dragomirna–1602/1619.....	205
IV.9. Bolnița, breasla ciocilor și spitalul de la Suceava–1620/1634/1787.....	213
IV.10. Frăția ciocilor din Focșani-1671	216
IV.11. Frăția ciocilor de la Mănăstirea Trisvetitele (Trei Ierarhi) din Iași-1676	217
IV.12. Lazaretul Schitului Tărăța din Iași-1721	218
IV.13. Bolnița, ospiciul și spitalul Sfântul Spiridon din Iași-1734	221
IV.14. Bolnița, ospiciul și spitalul de la Mănăstirea Neamț-1735	226
IV.14. Bolnița, lazaretul și spitalele din Roman-1753/1788/1832/1853	235
IV.15. Bolnița de la Văratec-1781	245
IV.16. Spitalul și lazaretul de la Mănăstirea Hlincea-1808.....	247
IV.17. Spitalele din Galați-1831/1837	249
IV.18. Spitalul din Bârlad-1838.....	251
IV.19. Spitalele și bolnița Sfântului Prooroc Ilie din Focșani-1838/1847	252
IV.20. Spitalul din Târgu Neamț-1847.....	255
IV.21. Spitalul din Târgu Ocna-1851	257
IV.22. Spitalul și ospiciul de la Mănăstirea Galata din Iași-1853.....	261
IV.23. Spitalul civil și militar din Bacău-1853	271
IV.24. Spitalele militare austriece-1855.....	272

IV.25. Codul sanitar românesc de asistență spitalicească.....	273
CONCLUZII.....	276
BIBLIOGRAFIE.....	283
IZVOARE, DOCUMENTE	283
DICȚIONARE, ENCICLOPEDII, COMPENDII.....	286
BIBLIOGRAFIE GENERALĂ.....	287
BIBLIOGRAFIE SPECIALĂ.....	296
A N E X E.....	304
ȚARA ROMÂNEASCĂ.....	304
MOLDOVA	319
LISTA FIGURILOR	329
LISTA TABELELOR	329

REZUMAT

Cercetarea de față este o abordare istorică-religioasă a instituțiilor de asistență socială coordonate de Biserică în secolele al XIV-lea - al XIX-lea în Țara Românească și Moldova. În această perioadă Biserica este unul dintre cei mai importanți factori care își asumă un rol însemnat în dezvoltarea și acordarea serviciilor sociale pentru oamenii care sunt în același timp credincioșii din comunitate.

Lucrarea face o investigație complexă a fenomenului filantropic instituțional din spațiul românesc și aduce noi încheieri asupra problematicii relației dintre Biserică și Domnie în evul mediu când Biserica era o instituție globală atât în plan economic cât și național.

Lucrarea de față are ca scop, comparativ cu alte teme de filantropie abordate, să constate și să evidențiază punctul de vedere în cadrul istoric al instituțiilor de ocrotire socială sub tutela bisericească pe teritoriul Țărilor Române de-a lungul a cinci secole, de la întemeierea Mitropoliilor românești, până când aceste așezăminte trec sub tutela Statului. Lucrarea analizează denumirea și evoluția bolnițelor în contextul istoric și economic al vremii, evoluția personalului filantropic clerical și laic din cadrul acestor instituții de ocrotire.

Cercetarea focusează pe rolul instituțiilor sociale, în special a bolnițelor, și pe importanța procesului de asistență socială creștină pentru sprijinirea celor afectați de bolile timpurilor în care trăiau, a grupurilor aflate în dificultate, precum și reintegrarea lor socială.

Teza - bazată pe materialul existent în arhive, lucrări de specialitate, studii și manuscrise, într-un tot unitar - prezintă cronologic instituțiile caritabile, de binefacere creștină, în menținerea și extinderea actului filantropic bazat pe normele moralei creștine din Țara Românească și în Moldova ctitorite de Biserică și Domnie.

Prin această temă „*Instituții filantropice din Biserica Ortodoxă Română în Țara Românească și Moldova până la domnia lui Alexandru Ioan Cuza*”, sunt expuse aspectele concrete privitoare la asistența socială creștină, derulată în Țara Românească și Moldova respectând scopul propus și păstrând cercetarea pe această linie cu accent pe descrierea instituțiilor sociale susținute de domnie și biserică implicate în actul filantropic.

Conceptul de milă creștină, de filantropie derivă din învățătura Bisericii de la dragostea și de la datoria față de aproapele. Filantropia a fost considerată una din caracteristicile credinței creștine. Această activitate s-a desfășurat în directă dependență de Biserică.

Misiunea socială a Bisericii este importantă deoarece nu se poate despărți de misiunea sacramentală. Nu putem disocia aspectul sacramental de cel social deoarece misiunea lui Iisus Hristos a fost de natură religioasă preocupat în același timp și de dimensiunea socială.

Lucrarea filantropică a Bisericii este continuarea lucrării filantropice, vindecătoare, sfințitoare și mântuitoare a Mântuitorului Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care din iubire pentru oameni și pentru mântuirea lor S-a făcut Om, ca omul să poată participa la viața și iubirea veșnică a Preasfintei Treimi.

Filantropia face parte din partea practică sau atitudinea practică pe care Biserica o îndreaptă spre om. Începuturile filantropiei și asistenței sociale au fost inițiate și patronate de Biserică. Slujirea socială a Bisericii este, așadar, veche precum Biserica însăși, pentru că chiar de la început, Biserica i-a avut pe săraci în rândurile ei și alături de ea și a trebuit să se preocupe de ameliorarea situației lor materiale.

Filantropia Bisericii care s-a manifestat de timpuriu prin colecte, agape, comuniunea bunurilor a fost practică și bine rânduită de către Sfinții Părinți. În secolul al IV-lea numit pe drept cuvânt *veacul de aur al creștinismului*, Sfântul Vasile, Sfântul Ioan Gură de Aur ca și alți mari trăitori întru Hristos au creat un cadru clar de desfășurare a lucrării filantropice în Biserică.

După modelul Apostolilor care cercetând starea materială a diferitelor comunități creștine, a Bisericilor locale, indentificau comunitățile sau persoanele cele mai nevoiașe și organizau *colecte* pentru ajutorarea sau sprijinirea acestora, s-a purces și s-a ajuns de la caritatea individuală la instituționalizarea filantropiei.¹

Urmând modelul vasilian, Biserica ortodoxă a cultivat în egală măsură slujirea liturgică, emanciparea culturală, dar și lucrarea filantropică prin care se atenuau diferențierile sociale, intervenindu-se în ajutorul săracilor și a celor aflați în mari nevoi.

Ajutorul dat celor săraci este expresia iubirii față de divinitate și de semenii după cum se consemnează în istoria biblică. Ctitorii instituțiilor de asistență socială prin aceasta dovedesc dragostea față de aproapele, fără a căuta la fața omului, ajutând pe cei săraci care sunt egali cu bogații în fața divinității, iar prin aceste acte de caritate acoperă o parte din „nedreptățile pe care

¹ I.P.S. Antonie Plamadeala, *Biserica Slujitoare*, Ed. Eparhială, Sibiu, 1986, p. 150

le fac săracilor, lipsiți de apărare, hulesc numele cel bun întru care au fost chemați”².

Sfinții Părinți nu au rămas doar la descoperirea celor mai profunde tâlcuri ale teologiei, ci au aplicat învățătura creștină în viața de zi cu zi, înființând primele așezăminte “ale milei creștine”.

Grija față de cei bolnavi este în legătură strânsă cu grija față de cei săraci, întrucât sărăcia este generatoare de multe suferințe. Misiunea Bisericii a fost de-a lungul istoriei, într-o lume plină de suferințe, să aducă puterea vindecătoare pentru toți fiii ei.

Slujirea creștină și dragostea față de aproapele a creat un număr mare și diversificat de instituții filantropice, iar mulți istorici, teologi, medici au avut în preocuparea lor argumentarea acestei atitudini omenești sub aspectul relațiilor interumane. În această perioadă (secolele al XIV-lea – al XIX-lea) mila față de cei „defavorizați” este pusă în practică, într-o interdependență cu credința, concretizată în organizarea instituțiilor bisericești de întrajutorare.

Conceptul de filantropie se manifestă mai întâi prin agape, mai apoi prin îngrijirea tuturor celor ce așteptau ajutor din cauza nevoilor în care se aflau.

Filantropia practică și recomandată a fost ospitalitatea, considerată ca o îndatorire importantă și ca o calitate creștină deosebită. Filantropia în Biserica Răsăriteană apare ca “un corectiv al bogăției în favoarea celor suferinzi și defavorizați, ca un corectiv al sistemelor ideologice ce nu vor să știe de compasiune și de iubire frățească față de semenul aflat în strâmtorare”³.

Lucrarea cuprinde următoarele părți:

Argument,

Capitolul I intitulat: *Izvoare și istoriografie* unde am prezentat obiectivele și scopul lucrării, actualitatea temei și stadiul actual al cercetării în domeniu și o caracterizare generală a așezămintelor filantropice.

Capitolul II intitulat: *Filantropia în concepția și practica Bisericii Ortodoxe*, tratează dimensiunea filantropiei în Biserică care are la bază iubirea față de om, care se constată ca un fir roșu de-a lungul istoriei în Europa și Orient, în general și în spațiul carpato-dunărean în special. Asistența socială este veche de când este omul în toate timpurile și societățile, iar actul filantropic în creștinism face parte din slujirea Bisericii în lume unde au fost și există persoane în

² Grigorie Marcu, *Sărăcia și lupta împotriva ei*, în „MA”, an IX (1966), nr. 1-3, p. 17.

³ Pr prof dr Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 120

dificultate fie din cauza sărăciei sau a maladiilor, iar Biserica prin diverse structuri instituționalizate a intervenit și este prezentă și astăzi.

Capitolul III, intitulat: *Instituții filantropice din Țara Românească*, prezintă așezămintele sociale, în general bolnițele cu istoriografia specifică fiecăreia, care erau coordonate de Biserică și uneori sprijinite de domnie, de fapt ele fiind cadrul instituțional din perioada respectivă pentru îngrijirea bolnavilor și celor în nevoi,

Capitolul IV, intitulat *Instituțiile filantropice din Moldova*, pe aceeași linie, precum capitolul III, cercetează structura și sistemul de asistență socială a Mitropoliei Moldovei din secolul XIV până la domnitorul Alexandru Ioan Cuza, susținut și de domnitorii și alți demnitari creștini care s-au implicat în această misiune socială promovată de Biserică.

Teza se încheie prin concluziile pertinente și firești asupra cercetării la care se adaugă anexele și bibliografia.

Un obiectiv central al tezei îl constituie identificarea așezămintelor Bisericii din Țara Românească și Moldova, care au avut în obiectiv *asistența socială*, adică filantropia, soluționarea problemelor sociale în contextul istoric, pentru perioada abordată. S-au prezentat metodele, chiar rudimentare, folosite în aceste instituții și structuri sub supravegherea aproape în întregime a Bisericii.

Având în vedere faptul că între secolele al XV-lea și al XVIII-lea nu a existat o formă organizată de asistență medico-socială după modelul instituțiilor din Apus, la români *bolnițele mănăstirești* suplinesc aceste instituții, în așa fel încât ele pot fi considerate spitalele specifice vremurilor acelea.

Biserica a avut grijă dintotdeauna de credincioșii ei, de toți cei chemați la mântuire. Însă nu și-a limitat lucrarea ei de ajutorare numai la credincioși, ci a extins-o în toată lumea, ascultând îndemnul Domnului care îi trimite pe ucenicii Săi: ”Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura.” (Mc. 16.15)

Instituțiile cele mai numeroase și diverse pentru îngrijirea semenilor cu diferite lipsuri au constituit priorități ale Bisericii, incluse de fapt în misiunea și lucrarea ei în lume. O grijă deosebită a fost acordată persoanelor defavorizate, abandonate de societate, sărace ce sunt deosebit de vulnerabile și persoanelor cu handicap, deoarece ele au mare nevoie de respect, încredere și recunoașterea valorii proprii, în pofida faptului că duc jugul unei realități dureroase.

Ierarhii Bisericii din Țările Române au fost pe linia Sfinților Părinți din perioada primelor secole creștine și au îndemnat la milostenie, la ajutorarea aproapelui, la crearea așezămintelor de ocrotire, având în vedere faptul că posibilitățile economice ale țărilor noastre, erau mici în comparație cu cele ale Imperiului Bizantin care a fost un model în acest sens. În Țările Române, Ierarhii accentuau în predică importanța săvârșirii faptelor bune pentru dobândirea mântuirii. Cele mai multe dintre predicile ierarhilor noștri asemenea marilor ierarhi din secolele al IV-lea și al V-lea cuprindeau îndemnuri de a săvârși acte de milostenie.

Toți ierarhii Bisericii noastre au ținut cuvântări cu conținut filantropic, însă nu se păstrează decât o mică parte dintre cuvântările lor publicate în diferite cărți de predică.

Sentimentul dumnezeiesc al filantropiei și milei este rodul unei îndelungate și laborioase educații creștine, făcută cu tact și cu iubire fără margini de către cei rânduiți pentru aceasta. Biserica a purtat și poartă grija și responsabilitatea față de toți cei aflați în nevoie, bolnavi și săraci.

În spațiul carpato-danubian, după cum reiese din documente și mărturii ale călătorilor străini care ne-au vizitat, Biserica Ortodoxă a fost cea care, prin așezămintele și slujitorii ei, s-a implicat în alinarea suferințelor sufletești și trupești ale poporului.

Slujitorii bisericești, preoții și călugării erau singurii cărturari ce aveau preocupări și în domeniul medical, chiar dacă la un nivel empiric, iar adeseori accentul era pus pe tămăduirea sufletească a celui bolnav, prin rugăciune, închinare la icoane făcătoare de minuni sau atingere de moaștele vreunui sfânt.

În umanismul creștin, care include actul filantropic, purtarea „cu omenie” a devenit o caracteristică principală la poporul român, izvorâtă din conștiință, împlinind legea creștină, care trezește în oameni „conștiința responsabilității, indiferent de statutul său social, religios sau de altă natură”⁴.

Filantropia crește valoare vieții creștinului, promovează armonie și bună înțelegere între oameni și nu face deosebire între ei nici din punct de vedere religios, nici etnic în arealul românesc, iar în instituțiile de asistență socială s-a realizat un ecumenism practic.

În aceste cinci secole, despre care tratează lucrarea de față, Biserica din Țările Române, fiind urmașă a Bisericii apostolice, arată că istoria dragostei față de săraci și de umili este istoria

⁴ Constantin Coman, *Ortodoxia sub presiunea istoriei*, Editura Bizantină, București, 1995, p. 289-290.

celor mai înflăcărate străduințe pentru alinarea suferințelor omenesci⁵.

Asistența socială și opera filantropică a Bisericii Țărilor Române din perioada acestor cinci secole face parte din „dimensiunea slujirii aproapelui” și constituie unul din aspectele principale ale teologiei sociale, ce s-a implicat profund în cele mai variate aspecte ale vieții poporului, în special pe planul apostolatului social.

Misiunea socială a Bisericii nu revine numai slujitorilor ei sau asistenților sociali, ci fiecărui om în parte, căci fiecare din noi este dator să iubească și să-i ajute pe semenii lui. Bolnițele mănăstirești au pentru istoria medicinei, dar și a asistenței sociale o importanță deosebită. Între bolnița de odinioară și spitalul modern de azi trebuie văzută o evoluție firească și continuă, ca o creștere de la floare la fruct sau - pornind de la realitatea dihotomică a omului - urmărind vindecarea nu numai atât a trupului, cât mai ales a sufletului.

Pentru credința creștină, al cărei principiu esențial este iubirea, practicarea filantropiei este o îndatorire firească. Biserica creștină încă din primele secole a apărut ca un liman în vreme de furtună. Mulțimile erau atrase la credință prin generoasa asistență a Bisericii, care depășea cercul familiar, social, național, chiar religios. Toate instituțiile de asistență socială au beneficiat de legi date de împărații bizantini, care le acordau drepturi și privilegii, fiind consacrate ca persoane juridice și rânduite ca așezăminte bisericești, secolele al V-lea – al VI-lea, constituind un progres remarcabil în creșterea operei de caritate creștină.

De asemenea, s-au identificat o serie de așezăminte sociale, uneori trecute cu vederea în istorie care contribuie la imaginea de ansamblu al conceptului *asistenței sociale creștine* în spațiul carpato-dunărean.

Principalele instituții de asistență socială la români au fost *bolnițele* iar mai târziu spitalele care sunt două instituții distincte, dar apropiate. Ambele sunt destinate îngrijirii sanitar-sociale a populației. Ambele au acordat o asistență mai mult sau mai puțin calificată. În Evul Mediu românesc, bolnițele mănăstirești au fost considerate spitale specifice acelor vremuri, cu caracter modest legat de necesitățile unei populații rurale. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, bolnițele se specializează, apărând xenonul destinat călătorilor și pelerinilor la icoanele făcătoare de minuni, având importanță însemnată în trecutul medico-sanitar.

În sinteză afirmăm că bolnița a reprezentat spitalul românesc până la sfârșitul secolului al XVII-lea, iar prin cercetarea de față se realizează două obiective principale: identificarea

⁵ Ioan Gh. Coman, *Frumusețile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică*, Timișoara, 1998, p. 254.

instituțiilor și impactul lor social. Teza în ansamblul ei completează cercetările în acest domeniu prin faptul că pune în lumină baza istorică pe care a avut-o Biserica în misiunea socială de promovare a filantropiei ortodoxiei românești, un subiect extrem de vast.

Biserica a fost alături de popor și este responsabilă până la sfârșitul veacurilor pentru progresul spiritual al fiilor ei și față de nevoile și suferințele lor pământești, pe care trebuie să le aline, lucrare la care invită pe toți fiii ei. Biserica conlucrează cu toate instituțiile sociale ale statului și sprijină practicarea filantropiei, care nu a fost limitată doar la un ajutor temporar acordat celor în nevoi, ci tot timpul, ea a contribuit la eradicarea sărăciei și la un climat social pentru demnitatea umană.

Codul civil din 1865 a lui Alexandru Ioan Cuza întrerupe existența bolnițelor, numai principial deoarece ele au continuat să funcționeze în chilii rezervate călugărilor bătrâni, neputincioși și suferinzi.

Această teză poate da un impuls în educația tinerei generații, în practicarea *asistenței sociale creștine*, care contribuie la prevenirea și stoparea extinderii efectelor sărăciei. Biserica a dovedit în istorie tuturor că „poartă amprenta dumnezeirii”⁶, iar „cel ce are milă de săraci și îi ajută, acela primește răsplată din tezaurul ceresc. Cel ce e bun și blând, cel ce-și iubește frații, este onorat cu premiul iubirii și al păcii”⁷.

Oamenii bisericii, de la ierarhi până la fratele de mănăstire și nu numai, în decursul perioadei cercetate, s-au implicat pe tărâm social prin milostenie și iubire de semeni, înființând și susținând multitudinea instituțiilor bisericești-spitalicești pentru tratarea celor bolnavi și a celor aflați în diferite stări de neputință.

Întreaga activitate social-filantropică a Bisericii în Țările Române din această perioadă este împlinită prin împreună lucrare cu Cel mai mare filantrop din istoria universală, Care rămâne prezent în lume și în Biserică – Iisus Hristos, până la sfârșitul veacurilor.

Biserica românească, de la întemeierea mitropoliilor, prin instituțiile sale a împlinit multe speranțe, de a-i uni pe oameni în istorie și a-i lega de ființa neamului.

Noutatea lucrării constă în faptul că se face o investigație complexă a fenomenului filantropic instituțional din spațiul românesc și aduce noi încheieri asupra problematicii relației dintre Biserică și Domnie în evul mediu când Biserica era o instituție globală atât în plan

⁶ Nicolae Necula, *Rolul preotului român în viață obștească*, în „BOR”, an CIV (1986), nr. 1-2, p. 60.

⁷ *Despre gelozie și invidie*, XVI, în „PSB”, Apologeti de limbă latină, trad. de Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Pavel Papadopol, David Popescu, București, 1981, p. 503.

economic cât și național. Lucrarea are la bază o literatură bogată pentru această temă, lucrări de specialitate, studii și documente din arhive redând imaginea așezămintelor filantropice cu reperele lor istorice și activitățile derulate în funcție de capacitățile materiale și umane de întraajutorare de-a lungul existenței lor.

De asemenea teza este bazată pe materialul existent în arhive, lucrări de specialitate, studii și manuscrise, fiind prezentat într-un tot unitar.

Filantropia este numită de către Sfinții Părinți, ca și de teologii postpatristici, “taina fratelui”, deoarece reprezintă atitudinea practică a Bisericii față de om. Ortodoxia se arată prin filantropie nu numai contemplativă și ascetică, profundă în cugetare și în trăire duhovnicească, ci și activă în sprijinul celor părăsiți de semeni, de întreaga societate.

Instituțiile bisericești pentru ocrotirea sănătății sunt pilduitoare pentru activitatea filantropică desfășurată de Biserică, sau de instituții aflate sub patronajul duhovnicesc al Bisericii. Cercetările din Țara Românească au atestat existența unui vechi spital pentru nevoiași la *mănăstirea Vodița*, prima mănăstire românească cunoscută, legată de marele trăitor în Hristos Sf. Nicodim de la Tismana. Așezate lângă mănăstiri aceste așezăminte sociale urmau un model bizantin mai vechi.

Prezentarea succintă atât a misiunii, cât și a filantropiei și a instituțiilor de caritate pe care le-a rânduit Biserica Ortodoxă Română în trecut are menirea de a schița principiile și practica diaconiei în istoria și viața Bisericii, pentru a face un punct de plecare în confruntarea cu problemele lumii contemporane. Prezentând unele forme istorice ale diaconiei și filantropiei românești, s-a reliefat linia de continuitate, Biserica fiind angajată în mod firesc în *apostolatul social*.

Biserica a avut o responsabilitate imensă în domeniul social. Ea nu poate să ocolească problemele sociale, ci prin acțiuni filantropice ameliorează situația celor aflați în lipsuri și suferințe.

Cuvinte –cheie: asistență socială, Biserica Ortodoxă, Principatele Române, filantropie, misiune, caritate, așezări